

УДК 343.9

Наталія Болібрux,аспірант кафедри кримінального права і процесу
Національного університету «Львівська політехніка»

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ СТУДЕНТА ВНЗ ЯК СУБ'ЄКТА КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНУ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена аналізу методологічних аспектів кримінологічного моделювання студента ВНЗ як суб'єкта корисливо-насильницького злочину проти власності. Запропоновано авторське визначення поняття кримінологічного моделювання. Досліджено специфічні ознаки кримінологічного моделювання особи злочинця, зокрема студента ВНЗ, як суб'єкта корисливо-насильницького злочину проти власності. Систематизовано види кримінологічного моделювання особи злочинця.

Ключові слова: кримінологія, моделювання, структуризація, портретування, типологізація, студент ВНЗ, корисливо-насильницький злочин проти власності.

Постановка проблеми. Кримінологічне дослідження, як прояв пізнавальної функції наукової діяльності, має спиратися на адекватну методологію, що узгоджується з вирішенням його конкретних завдань. Завдяки належній методології забезпечується правильний і дієвий науковий підхід до організації кримінологічного дослідження, досягається мета вирішення поставлених завдань. Методологія запобігає спрощеному підходу до вирішення проблемного завдання кримінологічного дослідження. Вона не лише забезпечує здобуття нового знання, але й сприяє розумінню сутності досліджуваних явищ.

Студент ВНЗ як суб'єкт корисливо-насильницького злочину проти власності є системним цілісним утворенням. Отримання комплексного та синтезованого знання щодо такого об'єкта кримінологічного пізнання є найбільш продуктивним у рамках моделювання. Як слушно зауважили Е. В. Ким і П. Г. Ри, за кримінологічного підходу особу злочинця варто розглядати як певну модель зі специфічними рисами (антисупільні погляди, негативне ставлення до моральних цінностей, надання переваги злочинному способу задоволення своїх нагальних потреб тощо) [1, с. 403]. Разом із тим до цього часу дослідники, як правило, обмежувалися збором і систематизацією відповідної статистичної та соціологічної інформації, не переймаючись при цьому вибором підходів до її узагальнення та подання у зведеному вигляді. Як наслідок, спостерігаються непоо-

динокі випадки некоректного використання спеціальної термінології. Окремі нетотожні терміни використовуються як рівнозначні, що нівелювало їх кримінологічний зміст. У кінцевому підсумку це не сприяє розвитку сучасного системного кримінологічного знання про особу злочинця, зокрема студента ВНЗ, як суб'єкта корисливо-насильницького злочину проти власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. У юриспруденції окремі аспекти моделювання як прийому чи методу наукового пізнання розкрито у наукових працях Ю. М. Антоняна, Ю. Д. Блувштейна, С. Є. Віцина, О. О. Гаврилова, Ю. М. Гаврильця, К. К. Горяїнова, В. П. Казимирчука, Л. В. Кондратюка, Л. Л. Кругликова, В. О. Мінаєва, А. Я. Мініна, В. С. Овчинського, В. Д. Рудашевського, О. Є. Спиридонової, М. М. Тарасова, О. Ф. Черданцева та інших провідних вітчизняних і зарубіжних учених. У контексті використання математичних методів у кримінології частково згадувалося про моделювання у кандидатській дисертації Утарова Каната Алімтаєвича (2004 р.). На проблемних аспектах та перспективності використання моделювання у праві наголошувалося в однойменній публікації Є. М. Саньгін (2013 р.). З числа останніх досліджень і публікацій варто відзначити праці, де розглядалися можливості застосування кримінологічного моделювання щодо моделювання злочинності (Н. В. Сметаніна, 2013 р.); віктимологічних явищ і процесів (Т. В. Варчук, 2012 р.); віктимологічної протидії

(А. В. Майоров, 2014 р.); економічної безпеки (А. Г. Сачек, 2015 р.); процесу формування мотивації (С. М. Корецький, 2016 р.); механізму злочинної поведінки та кримінологічної взаємодії макроекономічних, соціальних та демографічних показників; а також тенденцій латентності (М. О. Ларченко, 2013 р.); протидії злочинності (О. О. Білоусова, 2012 р.), її окремим видам і, зокрема, організованій злочинності (Ю. Г. Васін, 2015 р.); злочинності неповнолітніх (С. Я. Лиховая, Н. С. Юзікова, 2015 р.) тощо. Разом із тим спеціальним методологічним аспектам кримінологічного моделювання особи злочинця, у тому числі студента ВНЗ, як суб'єкта корисливо-насильницького злочину проти власності до цього часу належної уваги не приділялося.

Метою даної статті є дослідження актуальних методологічних аспектів кримінологічного моделювання студента ВНЗ як суб'єкта корисливо-насильницького злочину проти власності. З цією метою окреслено низку завдань, зокрема, щодо виявлення та уточнення змісту особливостей кримінологічного моделювання студента ВНЗ як суб'єкта корисливо-насильницького злочину проти власності, а також систематизації видів кримінологічного моделювання особи злочинця.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній теорії розрізняють два основні підходи щодо розуміння моделювання як методу пізнання соціально-правових явищ. З одного боку, моделювання визначається як різновид методу абстрагування, що ґрунтується на мисленнєвому виділенні сутності предмета з відносним залишенням поза увагою інших несуттєвих властивостей, ознак, зв'язків тощо. Результатом абстрагування є абстрактна модель (абстракція) [2, с. 100-101]. На ключовій ролі абстрагування в ході моделювання у праві та психології, зокрема, наполягають Д. В. Ланде, В. М. Фурашев, К. В. Юдкова [3, с. 9].

Інший підхід передбачає визначення моделювання як форми експерименту, коли досліджується не сам об'єкт, а його аналог (модель). При цьому об'єкт-оригінал, який вивчається, перебуває у певній відповідності з іншим об'єктом – моделлю, яка наділена властивістю заміщувати оригінал на певних стадіях пізнавального процесу [4, с. 5-6].

Однак останнім часом, зокрема, в межах галузевих досліджень намітилася тенденція до визначення моделювання шляхом розкриття специфічного змісту даного виду інтелектуальної діяльності (так званий «вузькогалузевий» підхід). До прикладу, Д. В. Ланде, В. М. Фурашев, К. В. Юдкова під соціально-правовим моделюванням пропо-

нують розуміти опис соціологічних і правових процесів за допомогою оптимальної кількості значущих щодо них чинників [3, с. 9].

Г. М. Гетьман у дисертації «Моделювання особи невідомого злочинця (криміналістичні засоби, методи та технології)», 2015 р., під моделюванням у криміналістиці пропонує розуміти процес побудови та визначення об'єктів, явищ, дій чи подій з метою встановлення причин їх виникнення й існування, зв'язків між ними, а також надає можливість відповідному суб'єкту самостійно вибирати й реалізовувати допустимі прийоми побудови моделей, зокрема особи невідомого злочинця, під час дослідження кримінального правопорушення [5, с. 4].

С. Е. Віцин визначає кримінологічне моделювання як формування та використання логіко-математичних моделей-узагальнень для забезпечення основних функцій кримінологічного дослідження (описова, пояснювальна, прогностична та критеріальна) [6, с. 20-23].

Т. В. Варчук, розвиваючи можливості застосування кримінологічного моделювання в площині віктимологічної проблематики, запропонувала визначення віктимологічного моделювання у кримінології. На переконання дослідниці, віктимологічне моделювання – це створення моделей віктимності та віктимізації, віктимологічних детермінант злочинності та віктимологічного попередження злочинності шляхом відбору наукової та іншої кримінологічної інформації; - використання цих віктимологічних моделей; - проведення наукового експерименту (за необхідністю); - формування суджень про об'єкт вивчення; - отримання нового кримінологічного знання в цілях попередження злочинності [7, с. 7].

На наше переконання, загалом особливості кримінологічного моделювання, порівняно з іншими його видами, що застосовуються у галузевих юридичних дослідженнях, передусім, визначаються специфікою предмета кримінології та пошуком нових можливостей для креативного використання кримінологічних знань задля вдосконалення юридичної практики. Зважаючи на це, можна виокремити такі основні види кримінологічного моделювання:

- кримінологічне моделювання злочинності, злочинної поведінки та їх видів;
- кримінологічне моделювання особи злочинця;
- кримінологічне моделювання детерміністичного комплексу злочинності, злочинної поведінки та її видів;
- кримінологічне моделювання системи протидії злочинності (її видам), а також ти-

повим проявам злочинної поведінки у тому числі у віктимологічному напрямі.

Зважаючи на предмет даного дослідження, детальніше зупинимося на ознаках, що дозволяють з'ясувати специфіку кримінологічного моделювання особи злочинця, у тому числі студента ВНЗ, як суб'єкта корисливо-насиленницького злочину. З-поміж численних специфічних ознак варто виділити ключові, зокрема:

1 – об'єкт кримінологічного моделювання – це студент ВНЗ як суб'єкт корисливо-насиленницького злочину проти власності;

2 – предмет кримінологічного моделювання даного виду – це система ознак, властивостей, якостей, зв'язків, характеристик, які формують наукове уявлення про структуру особи злочинця, її адекватне змістове наповнення, а також критеріїв систематизації відомостей, які на особистісному рівні пояснюють злочинну поведінку певного виду;

3 – засоби кримінологічного моделювання – це кримінологічна інформація про особу, яка вчинила злочин (статистичні відомості, результати анкетування, положення вчення про особу злочинця, теоретичні результати кримінологічних та суміжних із даною наукою досліджень, що стосуються комплексного аналізу особи злочинця тощо);

4 – цільове призначення, що полягає у розвитку кримінологічного знання про специфіку особи злочинця, а також одержанні якісно нової кримінологічної інформації, що буде використана для удосконалення запобігання злочинам, у тому числі корисливо-насиленницьким проти власності, які вчиняються студентами ВНЗ.

Кримінологічне моделювання належить до категорії соціально-правового моделювання. Цілями останнього, зокрема, є: відображення стану об'єкта пізнання; виявлення системних протиріч; визначення тенденцій розвитку, а також чинників, завдяки яким можна скоригувати небажаний розвиток об'єкта дослідження; активізація діяльності державних, громадських та інших організацій та осіб у пошуках оптимальних варіантів вирішення соціальних задач у тому числі у сфері протидії злочинності [3, с. 10].

Під кримінологічним моделюванням особи злочинця пропонується розуміти інтелектуальну діяльність із кримінологічною інформацією щодо особи, яка вчинила злочин, спрямовану на побудову її структурної, описової, пояснювальної інформаційної моделі (чи їх комбінації) з метою ефективного вирішення завдань запобігання злочинам.

Залежно від специфіки наукових підходів до опрацювання кримінологічної інформації, а також цілей застосування моделювання

щодо дослідження особи злочинця пропонується розрізняти такі його види :

– кримінологічне структурування особи злочинця – це інтелектуальна діяльність у межах вчення про особу злочинця, яка спрямована на інформаційне відображення, формалізацію тих структурних елементів суб'єкта складу злочину, які у комплексі його важливіших ознак, властивостей, рис, характеристик і зв'язків пов'язані з його злочинною поведінкою;

– кримінологічне портретування особи злочинця – це інтелектуальна діяльність, що полягає у змістовому наповненні емпіричною інформацією кримінологічного змісту комплексу структурних елементів суб'єкта складу злочину (важливіших ознак, властивостей, рис, характеристик і зв'язків), пов'язаних з його злочинною поведінкою, а також «переведенні» кількісної оцінки стану системи у якісну, що в кінцевому підсумку дозволяє описати найхарактерніші кримінологічні параметри контингенту злочинців («середньостатистичного» злочинця певного виду, у тому числі студента ВНЗ як учасника корисливо-насиленницького злочину проти власності);

– кримінологічна типологізація особи злочинця – це інтелектуальна діяльність, що передбачає пошук критерію систематизації осіб, які вчинили злочини, з метою пояснення специфіки їхньої злочинної поведінки (так званий «сутнісний критерій»), а також проведення у межах даного критерію їх розподілу на однорідні групи-типи у рамках цілісності, тобто типології.

Висновки

Таким чином, метод моделювання в контексті кримінологічного вивчення особи злочинця дозволяє відобразити стан об'єкта на момент наукового пізнання; діагностувати системні протиріччя в рамках цілісності та своєчасно скоригувати негативний розвиток особистості. Кримінологічне моделювання як найкраще сприяє удосконаленню юридичної практики запобігання злочинам, у тому числі корисливо-насиленницьким проти власності, які вчиняються студентами ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Ким Е. В., Ри П. Г. Личность преступника: криминологический анализ. Ученые записки ТОГУ. 2013. Том. 4. № 4. С. 402-407.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : у 3 кн. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. К.: Ін Юре, 2007. 424 с.

3. Ланде Д. В., Фурашев В. М., Юдкова К. В. Основи інформаційного та соціально-право-

вого моделювання: навч. посіб. К.: НТУУ «КПІ», 2014. 220 с.

4. Советов Б. Я., Яковлев С. А. Моделирование систем: учеб. для вузов. М.: Высшая школа, 2001. 343 с.

5. Гетьман Г. М. Моделювання особи невідомого злочинця : (криміналістичні засоби, методи та технології) : автореферат дисертації на здобут-

тя наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2015. 18 с.

6. Вицин С. Е. Моделирование в криминологии: учебное пособие. М., 1973. 104 с.

7. Варчук Т. В. Теория виктимологического моделирования и ее развитие в криминологической науке и практике предупреждения преступности: автореферат дис. ... доктора юридических наук: 12.00.08. Москва, 2013. 48 с.

Статья посвящена анализу методологических аспектов криминологического моделирования студента вуза как субъекта корыстно-насильственного преступления против собственности. Предложено авторское определение понятия криминологического моделирования. Исследованы специфические признаки криминологического моделирования личности преступника, в частности студента вуза, как субъекта корыстно-насильственного преступления против собственности. Систематизированы виды криминологического моделирования личности преступника.

Ключевые слова: криминология, моделирование, структурирование, портретирование, типологизация, студент вуза, корыстно-насильственное преступление против собственности.

The article is devoted to the analysis of methodological aspects of criminological modeling of a university student as a subject of a mercenary-violent crime against property. The author's definition of the concept of criminological modeling is proposed. The specific features of criminological modeling of a person of a criminal, and in particular a student of a university, as a subject of a mercenary-violent crime against property, are investigated. The types of criminological modeling of a criminal's personality are systematized.

Key words: criminology, modeling, structuring, portraiture, typology, university student, selfish-violent crime against property.

